

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

NELJAS OSAKOND

OTSUS

KAEBUSE VASTUVÕETAVUSE KOHTA

Kaebus nr 39203/02
Eduard NAGULA
versus Eesti

Euroopa Inimõiguste Kohus (neljas osakond), olles 25. oktoobril 2005 kokku tulnud kojana, kuhu kuuluvad:

Sir Nicolas BRATZA, *esimees*,

J. CASADEVALL,

M. PELLONPÄÄ,

R. MARUSTE,

K. TRAJA,

S. PAVLOVSKI,

J. BORREGO BORREGO, *kohtunikud*,

ja F. ELEN-PASSOS, *osakonna sekretäri asetäitja*,

võttes arvesse 20. oktoobril 2002 esitatud kaebust,

võttes arvesse kostjariigi valitsuse esitatud seisukohti ja kaebaja esitatud vastuseid,

olles nõu pidanud, on teinud järgmise otsuse:

ASJAOLUD

Kaebaja Eduard Nagula on Vene kodanik, kes on sündinud 1934. aastal ning elab Venemaal Sotšis. Kostjariigi valitsust esindas M. Hion, Välisministeeriumi juriidilise osakonna inimõiguste büroo direktor.

A. Kohtuasja asjaolud

Poolte esitatud kohtuasja asjaolud võib kokku võtta järgmiselt.

Kaebaja on sündinud Ukrainas Vasilkovis. Aastatel 1957-1985 oli ta elukutselise sõjaväelasena Nõukogude armee tegevteenistuses endise Nõukogude Liidu eri paikades. 1981. aastal asus ta teenima Eestisse.

1982. aastal kolisid Eestisse kaebaja naine Emma Nagula, kellega ta oli abiellunud Venemaa Föderatsioonis Oriolis 1959. aastal, kaebaja ämm Zinaida Nabokova (sündinud 1912. aastal) ja poeg Konstantin Nagula (sündinud 1960. aastal). Zinaida Nabokova ja Konstantin Nagula elavad praegu Eestis ja neil on mõlemal alaline elamisluba.

1985. aastal läks kaebaja erru. 1988. aastal asus ta Tallinnas tööle taksojuhina. Ka tema naine töötas tsiviilteenistuses. Kaebaja ämm vajab hooldamist oma kõrge ea tõttu.

26. juulil 1994 sõlmisid Eesti ja Venemaa lepingu Vene relvajõudude väljaviimisest Eesti territooriumilt.

1. jaanuaril 1995 vabastati kaebaja Vene mereväest 1. järgu kapteni auastmega.

1995. aastal taotlesid kaebaja ja tema abikaasa Venemaa abiprogrammi raames edutult korterit Moskva lähedal.

20. märtsil 1995 esitasid kaebaja ja tema naine Eestis taotlused elamisloa saamiseks. 2. juulil 1996 väljastati neile tähtajalised elamisload viieks aastaks.

18. novembril 1996 esitas kaebaja Ameerika Ühendriikide hallatava programmi raames taotluse korteri saamiseks Venemaal. Taotlusvorm oli venekeelne ja selle päis sisaldas sõnu „United States Agency for International Development”.

Taotlusvormis, mille kaebaja allkirjastas, oli märgitud, et tema taotluse heakskiitmisel ja talle abiprogrammi raames korteri andmisel, peab tema ja ta perekond enne Venemaale kolimist ja seal sissekirjutuse (*propiska*), korterivõtmete ja korteri kasutusõiguse (*order*) saamist vabastama nende käsutuses oleva eluaseme Eestis, kustutama oma sealse sissekirjutuse ning kinnitama, et nad ei kavatse taotleda Balti riikides alaliste elanikena viibimise õigust. Lisaks oli taotlusvormis märgitud, et tulevikus võib kaebaja külastada Balti riike ainult väliskülalisena. Taotlusvormis sedastati, et kaebaja ja tema perekond ei oma Balti riikides eluaset, et nad ei püüa omandada või müüa sel ajal nende käsutuses olnud eluruume ning et nad ei saanud ega saa mingit tasu eluruumide vabastamise eest. Kaebaja kinnitas ka, et taotluse allkirjastamise ajal ei omanud tema ega tema perekond muud elamispiinda Venemaal. Vastavalt taotlusvormile oli osalemine programmis vabatahtlik; allakirjutanud isik kinnitas, et ta on teadlik, et juhul kui ta ei lahku Balti riigist 45 päeva jooksul ja ei asu elama talle võimaldatud eluasemele kolme kuu jooksul pärast eluaseme pakkumise teatise saamist, kaotab ta kõik õigused abiprogrammi raames võimaldatavale eluasemele.

Talle eraldatud eluaseme omanikuks võis ta saada alles pärast seda, kui ta on seal ühe aasta alaliselt elanud.

Teise taotlusvormi põhjal, mille kaebaja esitas ilmselt Abt Associates Inc.'ile, ühele United States Agency for International Development'iga sõlmitud lepingu alusel abiprogrammi rakendamise eest vastutavale ettevõttele, koosnes kaebaja perekond kahest liikmest – kaebajast ja tema abikaasast.

18. aprillil 1997 palus kaebaja Tallinna Kesklinna Valitsuse Elanike Registriosakonnal kustutada enda ja oma abikaasa sissekirjutus Tallinnas aadressil Narva maantee 19-43 seoses nende kolimisega Venemaale. 5. mail 1997 taotlus rahuldati.

Abiprogrammi raames eraldati kaebajale korter aadressil Tenevoi tn 32, Sotši. Kaebaja kolis sisse 1. oktoobril 1997. 18. novembril 1997 registreeriti nimetatud aadress kaebaja elukohana (*propiska*).

Jaauanuaris 2001 esitasid kaebaja ja tema abikaasa taotlused Eesti elamisloa pikendamiseks. 17. juulil 2001 jättis Siseministerium nende taotlused rahuldamata. Keelduti kahel põhjusel. Esiteks oli kaebaja teeninud välisriigi relvajõududes kaadrisõjaväelasena ning oli sealt erru läinud. Sama alust kohaldati ka tema abikaasa suhtes. Teiseks olid nii kaebaja kui tema abikaasa võtnud kohustuse Eestist lahkuda ning neile oli rahvusvahelise abiprogrammi raames eraldatud elamispind välismaal.

Kaebaja ja tema abikaasa esitasid kaebuse Tallinna Halduskohtule, mis jättis oma 9. oktoobri 2001 otsusega kaebuse rahuldamata. Kohus märkis, et välismaalaste seaduse kohaselt võib välisriigi relvajõudude endiste kaadrisõjaväelaste ja nende pereliikmete elamisluba pikendada ainult erandlikel asjaoludel. Siseministri käskkirjas ei olnud esitatud põhjendust, miks sellist erandit ei saanud kohaldada kaebaja ja tema abikaasa suhtes. Sellegipoolest leidis halduskohus, et käskkiri on seadusega kooskõlas, kuna välismaalaste seaduse kohaselt ei saa mingil juhul pikendada selliste isikute elamisluba, kes olid kohustunud Eestist lahkuma ning kellele oli rahvusvahelise abiprogrammi raames antud elamispind välismaal. Halduskohus nõustus Siseministeriumiga, et pikendamisest keeldumise alus oli absoluutne ning ei jätnud võimuorganitele mingit kaalutusõigust.

Tallinna Ringkonnakohtule esitatud apellatsioonkaebuses vaidlustasid kaebaja ja tema abikaasa välismaalaste seaduse sellise sätte tagasiulatava kohaldamise, mis keelab elamisloa pikendamise isikutele, kes olid kohustunud Eestist lahkuma ja kellele oli rahvusvahelise abiprogrammi raames antud elamispind välismaal. Välismaalaste seadus ei sisaldanud vaidlusalust sätet ajal, kui kaebajad osalesid abiprogrammis ja neile anti eluase Venemaal. Kaebajad väitsid, et nende suhtes oli rikutud nii õiguspärase ootuse kui ka õiguskindluse põhimõtet. Nad märkisid ka, et abiprogrammi aluseks oli Ameerika Ühendriikide ja Venemaa Föderatsiooni vaheline leping; Eesti ei olnud abiprogrammi osapool. Kaebaja ja tema abikaasa ei olnud võtnud Eesti ees kohustust Eestist lahkuda.

10. aprillil 2002 otsustas Tallinna Ringkonnakohus jätta Halduskohtu otsuse muutmata. Ringkonnakohus leidis, et õiguspärase ootuse põhimõtet ei saa nii laialt tõlgendada, et see takistaks seadusandjat tegemast kehtivas seadusandluses muudatusi mis tahes ajahetkel. Ajal, mil nad olid otsustanud abiprogrammis osaleda, olid kaebajad teadlikud sellest, et kui neile antakse eluase Venemaal, on nad kohustatud Eestist lahkuma. Nad olid nõustunud Venemaale ümber asuma ja neile oli 1997. aastal antud korter Sotšis. Kaebajatel ei saanud olla mingit õiguspärast ootust nende elamislubade pikendamise suhtes, kuna vaidlusalune säte lisati välismaalaste seadusesse 1999. aastal, seega enne seda, kui kaebajad esitasid elamisloa pikendamise taotluse. Ringkonnakohus nõustus esimese astme kohtu hinnanguga, et kaebajate õigust perekonnaelule ei olnud rikutud.

12. juunil 2002 keeldus Riigikohus kaebaja kaebusele menetlusloa andmisest.

B. Asjakohased siseriiklikud õigusnormid

Välismaalaste seaduse § 12 lõige 4 loetleb juhud, mil elamisluba ei väljastata ega pikendata. § 12 lõike 2 punkt 7 sätestas, et elamisluba ei väljastata ega pikendata seda taotlevale välismaalasele, kes on teeninud kaadrisõjaväelasena välisriigi relvajõududes, sealt reservi arvatud või erru läinud. § 12 lõike 4 punkt 14 sätestas, et elamisluba ei anta ega pikendata ka § 14 lõike 4 punktis 7 nimetatud isiku abikaasale ja alaealistele lastele. Samas sätestas § 12 lõige 5, et erandina võidakse asjassepuutuvale välismaalasele anda tähtajaline elamisluba või seda pikendada, kui seda ei välista muud samas sättes nimetatud asjaolud.

Välismaalaste seaduse § 12 lõike 9 punkt 4 sätestas, et elamisluba ei anta ega pikendata mingil juhul, kui asjaomane isik on muuhulgas kohustunud Eesti Vabariigist lahkuma või saanud rahvusvahelise abiprogrammi kaudu elamispinna välismaal. See säte võeti vastu 21. septembril 1999 ja jõustus 1. oktoobril 1999. Nimetatud sätet muudeti 2001. aastal, kuid see ei oma käesolevas kohtuasjas tähtsust.

C. Abiprogramm

Eesti valitsuse väitel leppisid Ameerika Ühendriikide president ja Vene Föderatsiooni president 1993. aasta aprillis ja juulis kokku projekti läbiviimises, millega nähakse ette Balti riikidest ja mujalt väljastpoolt Venemaad demobiliseeritud Vene relvajõudude ohvitseride kindlustamine kuni 5000 eluasemega. Valitsus märkis, et kuna Eesti ei olnud kokkuleppe osapool, ei olnud nende käsutuses originaaldokumente ja neil ei olnud võimalik neid esitada.

Valitsus esitas EIK-le koopiaid dokumentidest „Russian Military Officer Resettlement Program – Housing Certificate Program” („Vene relvajõudude

ohvitseride ümberasumisprogramm. Elamispinna vastavustõenditega varustamise programm”) (inglise keeles) ja „Russian Military Officer Resettlement Program – Housing Construction Program – Information Digest” („Vene relvajõudude ohvitseride ümberasumisprogramm. Elamispinna vastavustõenditega varustamise programm. Ülevaade”) (vene ja inglise keeles). Ilmselt jagasid abiprogrammi Ameerika-poolsed koordineerijad kõnealuseid teabematerjale programmis osalevatele Vene ohvitseridele.

Teabematerjali kohaselt loodi programm „Russian Military Officer Resettlement Program” selleks, et anda 5000 elamispinda Vene ohvitseridele, kes olid demobiliseeritud peamiselt Balti riikides. Umbes pooled elamispindadest oli vajalik ehitada, ülejäänud võimaldati elamispinna vastavustõenditega varustamise programmi kaudu.

Programmis osalemiseks tuli ohvitseridel esitada korraldus errumineku kohta, pass, ametlik tõend perekonna suuruse ja koosseisu kohta, ametlik tõend Balti riikides elamise kohta ja allkirjastatud taotlus programmis osalemiseks. Viimane sisaldas kinnitust selle kohta, et ohvitser ja tema perekond vabastavad oma praeguse(d) elamispinna(d) Balti riikides ja ei taotle alalist elukohta Balti vabariikides, kui neile võimaldatakse elamispind programmi raames, ning et nad sisenevad edaspidi Balti vabariikidesse ainult väliskülastajana. Ohvitserid pidid kinnitama, et nemad ja nende perekonnad ei omanud eluaset Venemaal ega oma, kavatse omandada ega müüa mistahes elamispinda Balti riikides ning ei saa mingit tasu mis tahes elamispinna vabastamise eest. Ohvitserid pidid kinnitama, et nad on aru saanud, et kui nad vastavad nimetatud programmis osalemiseks vajalikele nõuetele ning kui kõik programmi kohaselt nõutavad tingimused on täidetud, võimaldatakse neile sobiv korter (elamispinna ehitusprogrammi kaudu) või rahaline toetus korteri ostmiseks (elamispinna vastavustõenditega varustamise programmi kaudu).

Selleks, et saada passiametilt sissekirjutust (*propiska*) uude korterisse, pidid ohvitserid esitama oma Vene passi ja oma pereliikmete Vene passid koos tõendiga kõikide pereliikmete Balti riikidest väljakirjutamise (*võpiska*) kohta. Nad pidid kolima sisse 45 päeva jooksul alates Vene hoolekandeametuse või kohaliku omavalitsuse teavitamisest, vastasel korral võidi nende korter ära anda.

Osalemine programmis oli vabatahtlik ja mingit osalemistasu ei nõutud.

D. Eesti-Vene lepingud

Pärast Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamist 20. augustil 1991 jäid Nõukogude väed riiki. Pärast Nõukogude Liidu lagunemist võttis Vene Föderatsioon nõukogude relvajõud enda jurisdiktsiooni alla. 26. juulil 1994 sõlmisid Eesti ja Venemaa lepingu Vene Föderatsiooni relvajõudude väljaviimisest Eesti Vabariigi territooriumilt ning nende ajutise

sealviibimise tingimustest. Samal päeval sõlmisid Eesti ja Venemaa kokkuleppe Vene Föderatsiooni relvajõudude pensionäride sotsiaalsete tagatiste küsimustes Eesti Vabariigi territooriumil. Leping ja kokkuleppe jõustusid 2. veebruaril 1996, kuid need olid ajutiselt kohaldatavad alates allkirjastamise kuupäevast 26. juulist 1994.

Lepingu tingimuste kohaselt kohustus Vene Föderatsioon viima 31. augustiks 1994 välja kõik sõjaväelased, kes olid Vene relvajõudude tegevteenistuses. Venemaal elamispinda mitteomavatel tegevteenistuses olevate sõjaväelaste perekonnaliikmetel lubati jääda Eestisse maksimaalselt üheks aastaks.

Leping nägi ette, et erusõjaväelased, s.o tegevteenistusest vabastatud ja pensioni saavad isikud ning nende perekonnaliikmed, võisid taotleda elamisluba Eestis. Eesti valitsus võis riigi julgeoleku kaalutlustel elamisloa taotluse rahuldamata jätta.

KAEBUSED

1. Kaebaja kaebas konventsiooni artikli 8 alusel, et rikutud on tema õigust era- ja perekonnaelu austamisele, kuna tema ja tema naise Eesti elamisluba keelduti pikendamast. Nende perekond oli vägivaldselt kaheks jagatud ja takistatud oli vaba suhtlemine nende vahel ilma ühegi õigustatud põhjusega, mis oleks kooskõlas artikli 8 lõikega 2. Kaebaja väitis, et Eesti valitsus sundis teda ja tema naist riigist ajutiselt lahkuma ja jättis nad ilma nende eluruumist, vallas- ja kinnisvarast ning nende liikumisvabadusest.

2. Lisaks kaebas ta tuginedes artikli 6 lõikele 1, et otsuse tegemine tema kohtuasjas oli toimunud mitmeid seaduses ettenähtud menetlustähtaegu rikkudes, et menetlus oli olnud ülemäära pikk ja kohtud ei olnud sõltumatud ja erapooletud.

3. Kaebaja väitis, et rikutud oli artikli 6 lõiget 3, kuna hoolimata tema rahaliste vahendite puudumisest ei võimaldatud talle tasuta õigusabi. Ta ei saanud aru menetluskeeleks olevast eesti keelest. Tõlgi teenuseid võimaldati halduskohtus ainult esimeses astmes.

4. Kaebaja väitis, et rikutud oli artiklit 7, kuna seadusesätet, mille alusel talle elamisloa pikendamisest keelduti, kohaldati tagasiulatuvalt.

5. Kaebaja väitis, et rikutud oli artiklit 13, kuna kohtud ei olnud mitte mingil juhul sõltumatud. Nad olid erapoolikud, olles seotud valitsuse poliitiliste eesmärkidega.

6. Kaebaja väitis, et rikutud oli ka artiklit 14, kuna valitsus diskrimineeris teda ja tema perekonda nende keele, rahvusliku ja sotsiaalse päritolu ja varandusliku seisundi alusel.

7. Kaebaja leidis samuti, et rikutud on konventsiooni protokolli nr 1 artiklit 1. Ta väitis, et tema ja ta perekond jäeti ilma oma eluasemest ning

vallas- ja kinnisvarast Eestis. Nad ei olnud vara müümisel saanud valitsuselt mingit abi.

8. Kaebaja kaebas ka, et Eesti valitsus saatis tema ja ta naise riigist välja rikkudes konventsiooni protokoll nr 4 artikli 3 lõiget 1. Ta väitis, et tema ja ta perekond olid olnud registreeritud Tallinna alaliste elanikena alates 1982. aastast (neil oli *propiska*). Ta väitis, et ta oli olnud Eesti kodanik, see tähendab, et ta oli elanud Eesti territooriumil kehtival seaduslikul alusel. Kui Eesti saavutas iseseisvuse, võeti temalt see õigus. Oma väidetes toetus ta konventsiooni protokoll nr 4 artikli 2 lõikele 1.

9. Kaebaja kaebas, et kõik tema väljasaatmise osas esitatud vastuargumendid ning ka taotlused, et Eesti valitsuskomisjon asja uuesti läbi vaataks, jäeti arvesse võtmata, millega rikuti konventsiooni protokoll nr 7 artikli 1 lõiget 1.

ÕIGUSNORMID

1. Kaebaja kaebas, et ametivõimudepoolse tema ja ta naise Eesti elamisloade pikendamisest keeldumisega rikuti tema õigust era- ja perekonnaelule. Ta perekond oli kaheks jagatud – tema poeg ja ämm jäid alalise elamisloa alusel Eestisse, samas kui valitsus sundis teda ja tema naist riigist ajutiselt lahkuma, takistades seeläbi perekonna kahe poole vahelist suhtlemist. Valitsus oli jätnud nad ilma nende eluruumist, vallas- ja kinnisvarast ja õigusest liikumisvabadusele. Ta toetus konventsiooni artiklile 8, mis sätestab:

„1. Igäihel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning korrespondentsi saladust.

2. Võimud ei sekku selle õiguse kasutamisse muidu kui kooskõlas seadusega ja kui see on demokraatlikus ühiskonnas vajalik riigi julgeoleku, ühiskondliku turvalisuse või riigi majandusliku heaolu huvides, korratuste või kuritegude ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või muude isikute õiguste ja vabaduste kaitseks.”

Valitsus väitis, et konventsioon ei taga õigust elamisloale ja et seetõttu ei ole nimetatud kaebus vastavuses konventsiooni sätetega *ratione materiae*. Igal juhul leidis valitsus, et Eesti ametivõimud ei olnud rikkunud kaebaja õigust tema era- ja perekonnaelu ning kodu austamisele. Kaebaja oli osalenud abiprogrammis vabatahtlikult ja oli võtnud kohustuse lahkuda Eestist pärast korteri saamist Venemaal. Valitsus rõhutas, et kaebaja oli esitanud taotluse programmis osalemiseks kohe pärast seda, kui ta oli saanud elamisloa viieks aastaks. Valitsus väitis, et kaebaja oli lahkunud Eestist vabatahtlikult ja oli koos abikaasaga asunud elama Sotši.

Kaebaja rõhutas, et välismaalaste seaduse säte, mille alusel temale ja ta naisele elamisloa pikendamisest keelduti, jõustus alles 1. oktoobril 1999, ehk kaks aastat pärast korteri saamist Sotšis. Sätel oli tagasiulatuv jõud.

Kaebaja väitis samuti, et asjaolu, et tal oli mingis riigis korter, ei kohustanud teda selles riigis elama.

Kohus kordab, et konventsioon ei taga välismaalasele õigust siseneda teatud riiki ega õigust seal elada. Siiski võib isiku väljasaatmine riigist, kus elavad tema lähedased perekonnaliikmed, rikkuda õigust perekonnelule, mis on tagatud konventsiooni artikli 8 lõikega 1 (vt kohtuotsust asjas *Boultif vs. Šveits* (taotlus nr 54273/00), punkt 39, EIK 2001-IX).

Kohus tuletab meelde, et väljasaatmist ja väljaandmist käsitlevas konventsiooni organite praktikas on põhirõhk olnud alati perekonnelu aspektil, mida on tõlgendatud tegeliku „perekonneluna”, mille on rajanud lepinguosalise riigi territooriumil seal seaduslikult elavad välismaalased, ning „perekonnelu” selles tähenduses piirdub tavaliselt perekonna tuumikuga (vt otsust kohtuasjas *Slivenko vs. Läti* [suurkoda], nr 48321/99, punkt 94, EIK 2003-X, koos edasiste viidetega).

Kohus märgib, et kõnealuses praktikas on järjekindlalt käsitletud riigi pikaajaliste elanike väljasaatmist nii „eraelust” kui ka „perekonnelust” lähtuvalt, kusjuures teatavat tähtsust sellega seoses on omistatud kõnealuste isikute ühiskonda lõimumise astmele (vt otsust kohtuasjas *Slivenko*, osundatud eespool, punkt 95).

Käesoleva kohtuasja eriomaste asjaolude kohta märgib EIK esiteks, et puudub alus kahelda, et kaebajad elasid Eestis perekonnelu konventsiooni artikli 8 mõistes. Siiski märgib EIK, et kaebaja lahkus Eestist vabatahtlikult ja asus koos oma naisega elama Venemaale Sotši, samas kui tema poeg ja ämm jäid elama Eestisse.

Esimene küsimus on, kas kaebaja on loobunud oma konventsiooni artikli 8 kohasest õigusest säilitada oma elukoht Eestis. EIK praktika kohaselt peab konventsiooniga tagatud õigusest loobumine toimuma üheti mõistetavalt ning ei tohi olla vastuolus ühegi olulise avaliku huviga (vt 1990. aasta 21. veebruari otsust kohtuasjas *Håkansson ja Stureson vs. Rootsi*, A-sari nr 171-A, lk 20, punkt 66).

Selles osas märgib EIK, et kaebajale keelduti elamisloa andmisest Eestis 17. juulil 2001. Selleks ajaks oli ta juba kirjutanud alla abiprogrammis osalemise taotlusele (18. novembril 1996). 18. aprillil 1997 oli ta palunud Eesti ametivõimudel kustutada enda ja oma naise sissekirjutus Tallinnas seoses nende ümberasumisega Venemaale; 5. mail 1997 taotlus rahuldati. 1. oktoobril 1997 oli ta saanud kätte oma Sotšis asuva korteri võtmed ning ta kolis samal päeval sisse. 18. novembril 1997 registreeriti Sotšis asuv korter tema elukohana (talle anti *propiska*).

Kaebaja väitis Tallinna Halduskohtu istungil, et ta oli Sotšis asuva korteri omanik. EIK märgib, et abiprogrammi tingimuste kohaselt pidi ta omanikuks saamiseks olema korteris elanud ühe aasta. EIK on veendunud, et ta oli oma elukohast Eestis lõplikult loobunud, kuigi talle 1996. aastal viieks aastaks väljastatud elamisluba ei olnud kehtetuks tunnistatud.

Kohut ei veena kaebaja väide, et ta oli võtnud kohustuse lahkuda Eestist pigem Ameerika Ühendriikide kui Eesti ees. Kaebajale pidi olema selge juba kontekstist, milles ta nõustus abiprogrammis osalema, et programmi eesmärk oli lihtsustada Vene vägede lahkumist, muu hulgas ka Eestist. Vastava protsessi erinevad tahud olid omavahel tihedalt põimunud; kaebajale korteri andmine Venemaal oli otseses seoses Vene Föderatsiooni kohustusega Eestist väed lepingu kohaselt välja viia ning kaebajate kohustusega lahkuda riigist.

Kohus leiab, toetudes olemasolevatele tõenditele, eelkõige aga kaebaja selgesti väljendatud avaldustele ning ümberasumiskokkuleppe täitmiseks astunud sammudele, et kaebajat tuleb vaadelda kui isikut, kes on üheselt mõistetavalt loobunud mis tahes õigustest jääda Eestisse, mis tal võisid artikli 8 kohaselt olla. Lisaks sellele, võttes arvesse Eesti-Vene lepingut vägede väljaviimise kohta ning kaebaja võetud kohustust, leiab EIK, et loobumine ei ole vastuolus ühegi avaliku huviga.

Seetõttu leiab EIK, et see osa kaebusest, mis põhineb konventsiooni artiklil 8, on selgelt põhjendamatu ja tuleb jätta läbi vaatamata vastavalt konventsiooni artikli 35 lõigetele 3 ja 4.

Mis puutub kaebaja ülejäänud väiteid artikli 8 alusel, märgib EIK, et kaebaja ei ole suutnud neid tõendada. Kohtule esitatud dokumentidest ei nähtu, et kostjariigi valitsus oleks jätnud kaebaja ilma eluruumist või vallasja kinnisvarast või et tema liikumisvabadust oleks piiratud. Samuti puuduvad viited sellele, et ametivõimud oleksid takistanud kaebaja peresisest suhtlemist.

Kohus leiab, et see osa kaebusest on selgelt põhjendamatu ning tuleb samuti jätta läbi vaatamata vastavalt konventsiooni artikli 35 lõigetele 3 ja 4.

2. Lisaks kaebas kaebaja, et otsuse tegemine tema kohtuasjas oli toimunud mitmeid seaduses sätestatud menetlustähtaegu rikkudes, et menetlus oli olnud ülemäära pikk ja kohtud ei olnud sõltumatud ja erapooletud. Ta toetus konventsiooni artikli 6 lõikele 1, mis sätestab:

„Igaühel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamise korral õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud õigusemõistmise volitustega institutsioonis [...]”

Kohus kordab, et otsused välismaalaste riiki sisenemise, seal viibimise ja sealt väljasaatmise kohta ei hõlma kaebaja tsiviilõigusi ja -kohustusi või talle esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamist konventsiooni artikli 6 lõike 1 mõistes (Maaouia vs. Prantsusmaa [suurkoda], nr 39652/98, punkt 40, EIK 2000-X). Samuti leiab EIK käesolevas kohtuasjas, et elamislubade väljastamist ja pikendamist ning nende toimingute hilisemat läbivaatamist puudutav menetlus halduskohtus ei hõlmanud kaebajate

„tsiviilõiguste ja -kohustuste või nendele esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamist”. Seetõttu ei kuulu artikli 6 lõige 1 kohaldamisele.

Sellest järeldub, et see kaebus ei ole vastavuses konventsiooni sätetega *ratione materiae* artikli 35 lõike 3 tähenduses ning see tuleb jätta läbi vaatamata vastavalt konventsiooni artikli 35 lõikele 4.

3. Kaebaja väitis, et halduskohtumenetluses rikuti ka artikli 6 lõiget 3, kuna ametivõimud ei võimaldanud talle tasuta õigusabi. Ta ei saanud aru ka menetluskeeleks olevast eesti keelest.

Kohus märgib siiski, et kuna kaebaja ei olnud „kuriteos süüdistatav”, ei kuulu artikli 6 lõige 3 kohaldamisele.

Sellest järeldub, et ka käesolev kaebus ei ole vastavuses konventsiooni sätetega *ratione materiae* selle artikli 35 lõike 3 tähenduses ning see tuleb jätta läbi vaatamata vastavalt konventsiooni artikli 35 lõikele 4.

4. Kaebaja väitis, et rikutud on artiklit 7, kuna sel ajal, kui talle ja ta naisele abiprogrammi raames korter anti (novembris 1997), ei olnud siseriiklikus ega rahvusvahelises õiguses kehtestatud piiranguid Eesti elamisloa saamisele isikute suhtes, kes osalesid nimetatud programmis. Välismaalaste seaduse muudatused võeti vastu 1. oktoobril 1999, ehk kaks aastat hiljem, ning see on käsitletav tagasiulatuvalt karistamisena, mis on vastuolus artikliga 7.

Siiski leiab EIK, et vaidlusalune meede ei ole käsitletav kriminaalasjana artikli 7 tähenduses ning see artikkel ei kuulu seetõttu kohaldamisele.

Sellest järeldub, et ka käesolev kaebus ei ole vastavuses konventsiooni sätetega *ratione materiae* artikli 35 lõike 3 tähenduses ning see tuleb jätta läbi vaatamata vastavalt konventsiooni artikli 35 lõikele 4.

5. Kaebaja väitis, et Eesti kohtud olid olnud täiesti erapoolikud ja ei olnud sõltumatud, olles seotud valitsuse poliitiliste eesmärkidega. Ta tugines konventsiooni artiklile 13, mis sätestab:

„Igaühel, kelle [...] konventsioonis sätestatud õigusi ja vabadusi on rikutud, on õigus tõhusale menetlusele enda kaitseks riigivõimude ees ka siis, kui rikkumise pani toime ametiisik.”

Kohus kordab, et konventsiooni artikkel 13 nõuab siseriikliku õiguskaitsevahendi olemasolu, mis võimaldab pädeval „siseriiklikul võimuorganil” käsitleda nii konventsiooni alusel esitatud kaebuse sisu kui ka määrata vastav hüvitis (vt 1989. aasta 7. juuli otsust kohtuasjas Soering vs. Ühendkuningriik, A-sari nr 161, lk 47, punkt 120). „Õiguskaitsevahendi tõhusus” artikli 13 mõistes ei sõltu kaebajale soodsa tulemuse tagamisest (vt otsust kohtuasjas Kudła vs. Poola [suurkoda], nr 30210/96, punkt 157, EIK 2000-XI).

Kohus märgib, et kaebajal oli õigus võimudepoolne elamisloa pikendamise keeldumine halduskohtus vaidlustada, mida ta ka tegi. Lisaks

selle arutati ringkonnakohtus kaebaja esitatud apellatsioonkaebust. Miski ei viita sellele, et Eesti kohtud ei olnud oma tegevuses sõltumatud. Veelgi enam, nad olid pädevad arutama kaebaja kaebuste sisu ning mõlemad kohtuotsused olid kaebuste osas piisavalt põhjendatud. Kohus leiab kogu talle esitatud dokumentatsioonist lähtudes, et vastava kaebuse puhul ei ilmne, et konventsiooni artiklit 13 oleks rikutud.

Isegi eeldades, et kaebajal oli põhjendatud nõue artikli 13 tähenduses, on kohus jõudnud järeldusele, et kaebus on selgelt põhjendamatu ning see tuleb jätta läbi vaatamata vastavalt konventsiooni artikli 35 lõigetele 3 ja 4.

6. Kaebaja kaebas, et valitsus diskrimineeris teda ja ta perekonda nende keele, rahvusliku ja sotsiaalse päritolu ja varandusliku seisundi alusel. Ta väitis, et tal oli kohtumenetluse käigus jäänud saamata tulu. Ta tugines konventsiooni artiklile 14, mis sätestab:

„[...] konventsioonis sätestatud õiguste ja vabaduste kasutamine tagatakse ilma mingi diskrimineerimiseta selliste tunnuste alusel nagu sugu, rass, nahavärvus, keel, usutunnistus, poliitilised või muud veendumused, rahvuslik või sotsiaalne päritolu, rahvusvähemusse kuuluvus, varanduslik, sünni- või muu seisund.”

Kohus märgib, et talle esitatud dokumentatsioonist ei nähtu, et kaebaja oleks tõstatanud vastavaid kaebusi siseriiklikus kohtumenetluses.

Kohus leiab seega, et nimetatud kaebus tuleb jätta läbi vaatamata siseriiklike õiguskaitsevahendite ammendamatus tõttu vastavalt konventsiooni artikli 35 lõigetele 1 ja 4.

7. Kaebaja väitis lisaks, et tema ja ta perekond jäeti ilma nende eluasemest ning vallas- ja kinnisvarast Eestis. Nad ei olnud vara müümisel saanud valitsuselt mingit abi. Kaebaja viitab nimetatud kaebuse osas konventsiooni protokollile nr 1 artiklile 1, mis näeb asjassepuutuvas osas ette järgmist:

„Igal füüsilisel või juriidilisel isikul on õigus oma omandit segamatult kasutada. Kellelki ei või võtta tema omandit muidu, kui üldistes huvides ja seaduses ettenähtud tingimustel ning rahvusvahelise õiguse üldpõhimõtteid järgides.”

Kohus leiab, et kaebaja väide tema omandiõiguste rikkumise kohta on alusetu. Kohus ei leia mingit viidet sellele, et kaebaja omandi kasutamisele oleks seatud mingeidki takistusi. Konventsioon ei sea riikidele kohustust anda üksikisikutele riigist lahkumisel vara võõrandamisel erilist abi. Kohus märgib samuti, et valitsuse väitel, mida kaebaja ei ole vaidlustanud, ei kuulunud korter Tallinnas, aadressil Narva maantee 19-43, mitte kunagi kaebajale. Tema, ta abikaasa, poeg ja ämm elasid korteris üürnikena. Veelgi enam, 27. mail 1994 sai korteri omanikuks kaebaja poeg. Valitsuse väitel on kaebaja poeg siiani korteri omanik.

Kohus märgib, et tal puudub teave muu vara kohta, mida võidi kaebajalt sundvõõrandada.

Kohus leiab seega, et nimetatud kaebus on selgelt põhjendamatu ning tuleb jätta läbi vaatamata vastavalt konventsiooni artikli 35 lõigetele 3 ja 4.

8. Kaebaja kaebas, et Eesti ametivõimud saatsid tema ja ta naise riigist välja. Alates 1982. aastast olid nad olnud registreeritud Tallinna alaliste elanikena. Ta väitis, et ta oli olnud Eesti kodanik, see tähendab, et ta oli elanud seaduslikult Eesti territooriumil. Kui Eesti sai iseseisvaks, võeti temalt see õigus. Ta tugines konventsiooni protokollile nr 4 artikli 2 lõikele 1 ja artikli 3 lõikele 1, mis näevad asjassepuutuvas osas ette järgmist:

Protokollile nr 4 artikli 2 lõige 1

„Igal riigi territooriumil seaduslikult viibival isikul on õigus seal vabalt liikuda ja elukohta valida.”

Protokollile nr 4 artikli 3 lõige 1

„Kedagi ei või individuaalses ega kollektiivses korras sunniviisiliselt välja saata riigist, mille kodanik ta on.”

Kohus kordab, et protokollile nr 4 artikli 3 mõttes peab kaebajate „kodakondsus” olema määratletud siseriikliku õiguse alusel (vt otsust kohtuasjas Slivenko vs. Läti [suurkoda], nr 48321/99, punkt 77, EIK 2002-II). Kohus ei pea tõendatuks, et kaebaja oli Eesti kodanik Eesti õiguse mõttes. Lisaks ei ole mingit viidet sellele, et kaebaja liikumisvabadust või tema vabadust elukohta valida oleks piiratud ajal, mil ta viibis seaduslikult Eesti territooriumil.

Kohus leiab, et nimetatud kaebused on selgelt põhjendamatud ja tuleb jätta läbi vaatamata vastavalt konventsiooni artikli 35 lõigetele 3 ja 4.

9. Kaebaja kaebas, et kõik tema väljasaatmise kohta esitatud vastuargumendid ja tema taotlused, et valitsuskomisjon tema asja uuesti läbi vaataks või see komisjoni ette viidaks, jäeti arvesse võtmata, millega rikuti konventsiooni protokollile nr 7 artikli 1 lõiget 1.

„Välismaalast, kes elab riigi territooriumil õiguspäraselt, ei või välja saata teisiti kui seaduse alusel tehtud otsuse täitmiseks ning tal on õigus:

- a) esitada põhjendusi enda väljasaatmise vastu;
- b) tema asja uuesti läbivaatamisele;
- c) olla neil eesmärkidel esindatud kompetentse võimukandja või selle poolt volitatud isiku või isikute ees.”

Jättes kõrvale küsimuse, kas kaebajat võib pidada väljasaadetuks eespool toodud sätte mõttes ning kas seda tuleb vaadelda kui kaebaja loobumist oma õigustest, märgib EIK, et kaebaja kohtuasja arutati halduskohtus ning apellatsioonkaebust ringkonnakohtus. Mõlemas astmes oli tal võimalik esitada põhjendusi selle kohta, miks võimuorganid ei tohiks keelduda tema elamisloa pikendamisest. Kohus leiab kogu talle esitatud

dokumentatsioonist lähtudes, et konventsiooni protokoll nr 7 artikli 1 lõike 1 rikkumist ei ole käesoleva kaebuse osas aset leidnud.

Kohus leiab seega, et nimetatud kaebus on selgelt põhjendamatu ning tuleb jätta läbi vaatamata vastavalt konventsiooni artikli 35 lõigetele 3 ja 4.

Sellest lähtuvalt, EIK ühehäälselt:

tunnistab kaebuse vastuvõetamatuks.

Françoise ELEN-PASSOS
sekretäri asetäitja

Nicolas BRATZA
esimees